

Klarspråk.

BULLETIN FRÅN SPRÅKRÅDET

NUMMER 2007 | 4

KLARSPRÅK – PÅ FLERA SPRÅK?

Minst 150 olika språk talas i Sverige i dag, och många svenskar har ett annat modersmål än svenska. En del myndighetsinformation kan behöva översättas. Men till vilka språk då?

Sedan år 2000 har Sverige fem officiella minoritetsspråk, som antagits enligt Europarådets minoritetsspråkskonvention: finska, meänkieli (torne-dalsfinska), samiska, romani och jiddisch. Språken har valts ut för att de talats i Sverige i flera hundra år och för att de är i behov av stöd och skydd. I vissa kommuner i norra Sverige innebär detta att invånarna har rätt att använda finska, meänkieli och samiska i sina kontakter med förvaltningsmyndigheter och domstolar. Myndigheterna där är skyldiga att ge muntligt svar på samma språk.

I dagens Sverige finns också många fler – och mer spridda – minoritetsspråk än de fem officiella. De största invandrarspråken i Sverige är arabiska, turkiska, persiska, spanska, grekiska och ex-jugoslaviska språk. På Migrationsverkets webbplats finns statistik som visar från vilka länder Sverige tar emot flest flyktingar just nu.

När en myndighet ska bedöma till vilka språk en viss text behöver över-

sättas gäller det, som alltid, att se till målgruppen. Vilka vänder sig texten till? Vilka språk är störst bland dessa mottagare? Vilka grupper har möjlighet att ta till sig informationen på klar och tydlig svenska, och vilka är beroende av en översättning?

– På Skatteverket har vi som grundprincip att vi ska skriva på begriplig svenska, att det ska fungera för alla, säger Sara Olin, språkkonsult och verksamhetsutvecklare på Skatteverket. Men självklart måste vi utifrån målgruppens behov ta ställning till om ett material behöver översättas. Vi har bland annat översatt översiktlig information om deklarationsåret och material som vänder sig till helt nyanlända invandrare, till exempel förklarande instruktioner till folkbokföringsblanketter.

När informationen behövs på andra språk än svenska bör man fundera över om texten kan översättas rakt av eller om den också behöver anpassas innehållsligt. Vissa specifikt svenska företeelser kan behöva beskrivas mer ingående än i originaltexten. Dessutom kan nyblivna svenskar behöva extra bakgrundsinformation om sådant som är självklart för den som vuxit upp här. I regel kan en duktig översättare med rötter i målspråkslandet

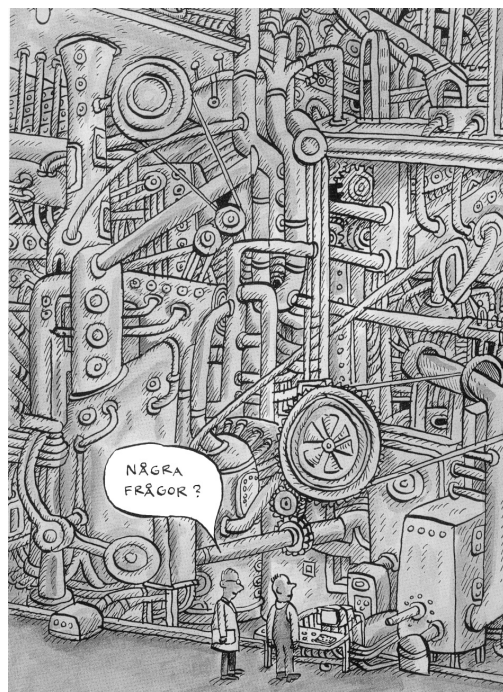

Bild: Robert Nyberg

bedöma och svara på om en viss text behöver anpassas på detta sätt.

Förutom översättning och anpassning av texter bör man också ta hänsyn till mottagare med olika funktionshinder. På Skatteverkets webbplats finns exempelvis en hel del information översatt till teckenspråk, liksom möjlighet att få texter upplästa med så kallad talsyntes.

Ofta kommer man dock långt med enkel, värdad och begriplig svenska, som dessutom är den viktigaste grunden för en bra översättning – oavsett vilket målspråk det gäller!

Sofia Malmgård
Språkrådet

Läs gärna mer om
minoritetsspråken på
www.språkradet.se.

Bild: Robert Nyberg.

Att köpa en översättning

Under de senaste åren har det förekommit många diskussioner om upphandlingar av översättningar åt svenska myndigheter. Rikspolisstyrelsen har på uppdrag av Ekonomistyrningsverkets enhet för statlig inköpsamordning genomfört en upphandling av översättningstjänster som alla myndigheter kan avropa från. Många har dock varit missnöjda med den kvalitet man fått.

– Förfrågningsunderlaget var upplagt så att bara de allra största översättningsbyråerna kunde lämna anbud, säger James Hurst, själv översättare. På så vis utestängde man en stor del av kompetensen i branschen. Upplägget av upphandlingen tyder på en omedvetenhet om hur översättningsbranschen egentligen är uppbyggd.

De allra flesta översättare arbetar som egna företagare. De stora översättningsbyråerna har i de flesta fall inga eller mycket få egna översättare anställda – de fungerar bara som förmedlingsbyråer. En fördel är att de ofta kan leverera många språk och samordna stora översättningsuppdrag. Men det är inte översättningsbyrån som utför själva hantverket. Oavsett vilka kompetenser byrån säger sig ha innebär detta att man vid en upphandling måste ställa tydliga krav på att byrån verkligen använder översättare med önskad, specificerad, kompetens – annars blir det bara priset som får styra.

– Något annat som komplicerar bilden är att de mest erfarna översättarna är jämförelsevis dyra för förmedlingsbyråerna. Översättare föredrar ofta att ha direkt kontakt med kunden, eftersom de anser att byråerna tar en alltför stor del av kakan, ofta mellan 40 och 60 procent av slutpriset. Med sådana marginaler kombinerat med låga priser till slutkunden utesluter man kompetens, säger James Hurst vidare.

Fredrik Björnström, upphandlare på Rikspolisstyrelsen, medger att avtalet inte är inriktat på mer nischade översättningar som kräver specialkompetens av översättaren.

– Det här avtalet är framtaget med tanke på gängse myndighetstexter. Har man behov av mer specialiserade översättare, t.ex. med kompetens inom något visst ämnesområde, kan man behöva göra en egen upphandling, och det är ingenting som hindrar att man gör det, säger han.

Eftersom Sverige med statliga medel utbildar och auktoriserar översättare borde det vara en självklarhet att de statliga myndigheterna, i den mån de har behov av det, också får möjlighet att använda dessa översättares kompetens – men då måste man också vara beredd att utforma anbudena så att även mindre byråer och enskilda näringsidkare kan komma i fråga.

Nathalie Parès

● FAT – Föreningen auktoriserade translatorer – www.eurofat.se

Endast auktoriserade translatorer kan bli medlemmar i FAT. Dessa översättare har genomgått ett prov anordnat av Kammarkollegiet och står under Kammarkollegiets tillsyn.

● SFÖ – Sveriges facköversättareförening – www.sfoe.se

För fullt medlemskap i SFÖ krävs minst fem års yrkesverksamhet som översättare, vilket ska styrkas med referenser. Även översättningsbyråer kan bli medlemmar. På webbplatsen finns fler råd till översättningsköpare.

● Allmänt ramavtal

Information om ramavtalet för översättningstjänster finns på www.avropa.nu. Skriv "översättning" i sökrutan.

Utrikes namnbok en guldgruva

I Utrikes namnbok finns översättningar till engelska, tyska, franska, spanska, finska och ryska av många namn på svenska myndigheter, organisationer och yrkestitlar. Boken ges ut av Utrikesdepartementet och kan beställas hos Fritzes förlag, <order.fritzese@nj.se>. Den finns också i elektronisk form på www.regeringen.se, under Publikationer. Skriv in "Utrikes namnbok" som sökord.

Det är inte vad du skriver som räknas – det är vad läsaren förstår

Mer än hälften av invånarna i de flesta västeuropeiska länder har svårt att förstå meddelanden från myndigheterna. Det beror på att det språk myndigheterna använder är alltför svårt för många läsare. Detta var utgångspunkten för den internationella klarspråkskonferens som hölls i Amsterdam i oktober.

● ● Konferensen *It's not what you write – it's what they understand* anordnades av Plain Language Association International (PLAIN). Temat var hur myndigheter kan kommunicera på ett effektivt sätt med medborgarna.

Plenarföreläsningar om nederländska myndigheters erfarenheter av arbete med effektiv kommunikation varvades med ett stort utbud av seminarier. De handlade om hur man skriver begripliga lagtexter, om standarder, om webbaserade test med vars hjälp begripligheten kan testas, om klarspråksarbete i en rad länder m.m.

Vid seminarierna diskuterades också hur man kan skapa certifierade klarspråksvårdare, och hur en sådan utbildning skulle kunna läggas upp.

De svenska deltagarna kunde berätta att vi i Sverige sedan 30 år tillbaka har språkkonsultprogrammet på Stockholms universitet (sedan hösten 2006 även på Umeå universitet) och att vi har en kår på cirka 200 examinerade språkkonsulter.

Konferensen bjöd även på mer udda inslag, som ett seminarium där en skönlitterär författare tillämpade en klarspråksanalys på en sonett

av William Shakespeare och på en text av Jane Austen. Trots att meningarna var mycket långa, var texterna inte alls svåra att förstå. Orden var konkreta och enkla och innehållet fängslande.

Eva Olovsson
Språkrådet

Mer information finns på www.plain-languagenetwork.org. Nästa International Plain Language Conference blir i Sydney, Australien, den 15–17 oktober 2009. Temat då är "Raising the standard".

Tolkning kräver kunskap

● ● God tolkning är lika viktigt som begripliga texter, för såväl demokratin som rättssäkerheten.

– Att förstå och själv bli förstådd är helt grundläggande för att man ska känna sig trygg. Det menar Sofie Bäärnhielm, överläkare och enhetschef för Transkulturellt Centrum inom Stockholms läns landsting. Välutbildade tolkar spelar därför en viktig roll vid kontakter med sjukvården, inte minst för den som befinner sig i kris.

För att få kalla sig auktoriserad tolk,

vilket är en skyddad yrkestitel, ska man ha klarat Kammarkollegiets kunskapsprov, som omfattar socialvård, sjukvård, allmänna försäkringar, arbetsmarknad och vardagsjuridik. Efter särskilda prov för tolkning inom rättsväsendet eller hälso- och sjukvården kan en auktoriserad tolk även kalla sig rättstolk respektive sjukvårdstolk.

På Kammarkollegiets webbplats, www.kammarkollegiet.se, finns en förteckning över auktoriserade tolkar och översättare.

Språkfrågan

DOKUMENT ELLER HANDLING?

Dokument, handling, brev och skrivelse – vad står dessa begrepp egentligen för, och hur skiljer de sig åt?

I juridiska sammanhang verkar man inte göra någon skillnad på *dokument* och *handling*. I ordböcker över allmänspråket behandlas de också som synonymer. I Nationalencyklopedin ges följande förklaringar:

Dokument: aktstycke, urkund, skriftlig handling eller redogörelse; i juridiken skriftlig handling – eller i vid bemärkelse föremål över huvudetaget – som används som bevis.

Handling: grundläggande begrepp inom förvaltnings- och tryckfrihetsrätten. Det omfattar enligt tryckfrihetsförordningen dels framställningar i skrift eller bild, dels upptagningar som kan läsas, avlyssnas eller uppfattas på annat sätt endast med något tekniskt hjälpmedel. Till den senare gruppen hör bl.a. upptagningar med hjälp av datateknik.

Förklaringarna kan tolkas som att ett dokument i första hand är liktydigt med en skriftlig handling.

När det gäller *brev* och *skrivelse* har *brev* en mer allmän betydelse, och såväl myndigheter som privatpersoner skriver och skickar brev. En *skrivelse* har däremot mer formell karaktär och skrivs framför allt av myndigheter.

Sofia Malmgård
Språkrådet

Tävla om Klarspråkskristallen 2008

Arbetar din myndighet med språkvård? I så fall har ni chansen att vinna Klarspråkskristallen 2008. Priset kan gå till en myndighet eller en del av en myndighet.

Klarspråkskristallen – priset för ett klart myndighetsspråk – har delats ut nio gånger sedan 1998 och temat har varierat. År 2008 går priset till bra beslutstexter. Rubriken för tävlingen är

Beslut vi begriper

Skicka in ett eller flera beslut ni är riktigt nöjda med och motivera förslaget väl! Vinnaren utses av en jury med bred kompetens inom förvaltning, språk och kommunikation. Juryn bedömer såväl utformningen av beslutet som det klarspråksarbete som lett fram till beslutet eller beslutsmallen.

Vi behöver ditt bidrag senast den 15 februari 2008.

Skicka det med e-post till klarsprak@sprakradet.se eller i ett kuvert till Språkrådet, Klarspråk, Box 20057, 104 60 Stockholm.

Priset delas ut på Språkrådets konferens *Språkrådsdagen* i maj.

Mer information: www.sprakradet.se/klarspraks-kristallen.

Nyheter

KLARSPRÅK DOMESTICERAR

Domesticering. Det är nyckelordet i Claes Ohlssons avhandling i svenska, *Folkets fonder?*, framlagd vid Göteborgs universitet den 27 oktober. Avhandlingen handlar om språk och text i information och reklam om fondsparande; det längsta kapitlet tar upp PPM:s introduktion av premiepensionssparandet. Med termen domesticering avses att man omvandlar något farligt och främmande (aktiesparandet) till något hemtamt och vardagligt.

Ohlsson sammanfattar de språkliga domesticeringsstrategierna i några punkter:

- distinkta avsändarröster som tilltalar den tänkta läsaren direkt med det informellt markerande *du*
- ett närmast samtalslikt samspel i texten mellan avsändaren och den tänkta läsaren

- bruk av olika stillägen som kan växla mellan en professionell, expertliknande roll och en vardaglig och medkännande
- ingen dominans för fackspråk.

Detta låter misstänkt likt välbekanta klarspråksråd. Är det kanske domesticering vi sysslar med, vi som arbetar med klarspråk?

Olle Josephson

SAOL PÅ CD = SAOL PLUS

Svenska Akademiens ordlista (SAOL), som 2006 utkom i en ny, trettonde upplaga, finns nu även i en cd-version med avancerade sökmöjligheter, *SAOL Plus*.

Här kan du hitta det ord du söker i ordlistan även om du skulle skriva fel. Du kan också ta fram alla ord som slutar på samma ordled, eller alla ord

som beskrivs som vardagliga respektive högtidliga. Dessutom framgår böjningsformer av samtliga ord.

De 10 000 ord som är nya jämfört med ordlistans förra upplaga är särskilt markerade, liksom de 5 000 ord som försvunnit sedan dess.

SAOL Plus innehåller helt enkelt allt som står i pappersordboken och mycket, mycket mer.

Språkrådets böcker finns i bokhandeln, men du kan också köpa dem direkt från oss. Beställ dem via [<expedition@sprakradet.se>](mailto:expedition@sprakradet.se), telefon 08-442 42 00 eller fax 08-455 42 26.

Klarspråk.

Ett informationsblad från Språkrådet, språkvårdsavdelningen inom Institutet för språk och folkminnen.

Box 20057, 104 60 Stockholm

Ansvarig utgivare: Olle Josephson

Redaktör: Nathalie Parès

Tfn direkt: 08-442 42 17, 442 42 12

Fax 08-455 42 26

E-post: klarsprak@sprakradet.se

Webbplats: www.sprakradet.se

Tryck: Katarina tryck AB.

Institutet för
språk och folkminnen
SPRÅKRÅDET